

הרב משה אליעזר בלום
אבד"ק בית אשר דסיקסא, מאנסי

בדין הרחקה בין נר לנר שבמנורה

(תגובה)

כבוד מערכת המופלא אור ישראל.

מנורה עגולה דמחמת עגילתו נראה הנרות כולם כאחד וכעושה מדורה, וממילא אפילו להי"א דגזרו גם על מנורה שנרותיו עומדים בשווה להרחיק הנרות זו מזו כאצבע וכדלהלן שיטת הפמ"ג, אולם במנורת שלנו יצא לכו"ע אפילו כשהם סמוכים.

ונברר הדבר ממקורו בלי להאריך רק להביא מה שצריך לביורר הענין:

א— בגמרא שבת (כג:) אמר רבא מילא קערה שמן והקיפה פתילות, כפה עליה כלי עולה לכמה בני אדם, לא כפה עליה כלי עשאה כמין מדורה, ואפילו לאחד נמי אינה עולה. ופרש"י, "שהאש מתחברת לאמצעיתה", ואינו דומה לנר.

אולם המאירי מביא גם חשש אחר וז"ל: כפה עליה כלי עולה לכמה בני אדם שהכסוי עושה אותה כמי שיש לה פיות חלוקות, לא כפה עליה כלי עשאה "כמדורה" ואף לאחד אינו עולה. וחכמי פורווינצא כתבו בחבוריהם שאם הרחיקם זו מזו כאצבע אינה כמדורה ולאחד מיהא יצא. ואלו המנורות של נחשת העשויות בפיות ארוכות והם "עגלות" הם כשרות לנר חנוכה בלא שום פקפוק אם מצד שהפיות חלוקות אם מצד שיש להם כסוי, עכ"ל. מדברי המאירי.

ואין כאן מחלוקת רש"י ומאירי, אלא, הרי עיקר יסוד הגזירה הוא, דהיות נר חנוכה תיקנו כדי לפרסם הנס בהדלקתו, ומצינו בחז"ל כמה הלכות דתיקנו חז"ל כדי לבטוח שיהי ניכר לעין כל שהנר הדולק אינו לצורך בעל הבית אלא הודלק לשם מצות פירסום הנס, והמדליק נר באופן שלמראית העין נראה דכוונתו לעשות מדורה לא יצא דחששו שיאמרו הרואים

ראיתי בגליון מ"ז — טבת תשס"ז — מאמרו השני של ידידי הרה"ג נחום אברהם שליט"א דומ"ץ מכון להוראה במאנסי. ודבר בעתו מה טוב שיצא לאור באמצע ימי חנוכה בעת עסקנו בהלכות הנוגעים, והיו למראות עינינו דבריו המופלאים. ונתעורר אצלינו כמה וכמה הערות במה שכתב כדרכה של תורה, ולהגדיל תורה ולהאדירה באנו בכתובים להעיר לב הקוראים בהלכה זו.

הרב כותב וז"ל: בענין מנורות חנוכה שלנו שהנרות הם באורך ולא בעיגול, דאי בעי הרחקה בין פיות הנרות כאצבע או אצבעיים לא מצאנו ידיו ורגליו ברוב מנורות שלנו? כשהם בלי כפיית כלי.

לפענ"ד לא דק כ"ת לדמות מילתא במילתא, דהמעיינן בלשון הפוסקים יראה דלא דברו הפוסקים העוסקים בנידון דידן כלל ממנורות כעין שלנו, והחילוק ביניהם הוא: דבמנורות שלנו יש כלי מיוחד להשמך ולהפתילה וכל נר מהשמונה נרות מיוחד לעצמו ואינם מתחברים כלל וניכר היטב מלמעלה ומלמטה שהם מובדלות ומופרדות, ואין בו שום חשש לא "מדורה" ולא "מיחוי כמדורה", ואין נפק"מ כלל כמה מרוחקים הם, משא"כ פמוטות הוא כלי גדול עגול מלא שמן וקנים מופרדים שבו מניחים הפתילה, וכולם שואבים השמן מהכלי שבו השמן, וע"כ חששו חז"ל בקערה בלי כסוי שיאמרו דכוונתו למדורה ולא לשם מצות נר חנוכה, ואפילו הקדיקם זה מזה חששו דיאמרו דכוונתו הוא שיתקרבו הפתילות ויעשו מדורה ולא יצא. והשוו הפוסקים מילתא למילתא לאסור גם

יראה כמדליק מדורה, ובנר קטן אין צריך אפילו אצבע.

ולמעשה בשו"ע לא התירו המחבר והרמ"א בסימן תרע"א קערה בלי כיסוי אפילו מרוחק הרבה, והטעם עכ"ח צ"ל כהטור משום לא פלוג, ואע"פ שאינו נראה כמדורה אפ"ה עדיין חיישינן שיכולים הפתילות להתקרב, ונראה דכוונתו למדורה, ע"כ הצריכו בעלי השו"ע שניהם גם הבדל מחיצה כדי שלא יתקרבו, וגם מרחק אצבע או אצבעיים כדי שלא יהא נראה כעושה מדורה.

ועל דברי הטור מוסיף הד"מ ה' דינים בענין גזירת מדורה, ואלו הם: א, הגהות מיימונית בשם סמ"ק דאין להדליק נרות חנוכה בעיגול כמו שעושים בביהמ"ד שנועצים מסמרים בעיגול "דהוי כמדורה", והיינו בצירוף ע"י שהפתילות סמוכים זה לזה ועוד שהם בעיגול נראה כמדורה¹. ב, המהרי"ל הקפיד שיהיו הנרות בשורה שוה ולא אחד נכנס ואחד יוצא דאל"כ מיחזי כמדורה. ג, בתה"ד סימן ק"ה כתב דמותר להדליק בפמותות שקורין לאמפ"א ולא הוי כמדורה הואיל וכל אחד מובדל מחבירו לא מיקרי מדורה. ד, דברי המהרי"ל ווי"ל שלא להדביק ד' או ה' נרות ביחד דהוי כמדורה ואפילו לנר אחד אינו עולה. ה, מצאתי כתוב כשמדליקין נרות של שעה לשבת ויר"ט סמוכות זו לזו עד שהן מתחממות ונוטף השעוה ונכפלות ונפלות לא קיימו מצות הנר של שבת או יו"ט "או חנוכה".

ומדברי כל הפוסקים נראה מבואר, דהחשא שכתב רש"י וטור שיתחברו הפתילות וחששא דכלי עגול חשש אחד הוא, שלא יהי' נראה להרואים כמדליק מדורה, וצריך להיות ניכר שמדליק נר יחידי דווקא, ועוד דלא יהי' ניכר כמה נרות מדליקים, בין אם רוצים שנים להדליק בכלי אחד, בין אם מדליק כמהדרין להכיר איזה יום הוא מדליק, דהרי יאמרו למדורה מתכווין.

דלצורכו הוא מדליק ואין כאן פירסום הנס, ומש"ה בקערה היות ושכיחא שיתקרבו הפתילות ויעשו מדורה וזהו דרכה, חששו שהרואה יאמר דכוונתו בהדלקה זו הוא למדורה ולא למצות נר חנוכה ואין כאן פירסום.

וכן הוא הדין המדליק בכלי עגול כמה נרות, נראה להרואים כמדליק מדורה ואינו ניכר שמדליק כל נר בפני עצמו לשם מצוה, ואינו יוצא מצוות הדלקת נרות חנוכה.

וזהו מה שהוסיפו חכמי פראווינצא לדין המדליק בקערה המובא גמרא, ואינו רק מחמת חשש שיתחברו הפתילות ויעשו מדורה ממש אלא אם הדליקם סמוכין זה לזה כ"כ, נראה ג"כ דכוונתו להדליק מדורה היות והם עגולים, ולא יצא.

אמנם כשמדליק באופן שניכר דכוונתו להדליק כל נר בפני עצמו ולא למדורה, בזה לא גזרו חז"ל ויוצא מצוותו, והיינו בכלי עגול מרוחק או מובדל כל נר מחבירו, וכ"ש כשמניח כל נר בכלי בפ"ע שא"א להעשות מדורה בכל אופן וגם אין עושין מדורה כזה מותר לכתחלה.

ועכשיו נתחיל לברר כל זה מדברי הפוסקים:

הטור סימן תרע"א (סעי' ד) רק מביא חששא דשמא יתחברו הפתילות זו לזו "ויעשו מדורה" ואין מתיר בשום אופן בלי כיסוי, אולם העיטור מתיר כחכמי פראווינצא גם בלי כיסוי בריחוק אצבע, דאז גם לא חיישינן שיתחברו, והטור אינו פליג על עצם היסוד של העיטור רק להלכה ס"ל דמשום מילתא דפסיקא [לא פלוג] צריכים בכל אופן כפיית כלי ולא מהני הרחקת אצבע. אבל הב"י כתב דאפשר לומר כהעיטור דאפילו בלי כיסוי סגי בריחוק כאצבע, אבל לית דין כללא לכל נר, אלא המדליק צריך ליזהר להדליק כפי חשבון ריחוק אצבע בנר בינוני, כך צריך להרחיק הנר הגדול יותר מאצבע, עד שיהא בטוח שלא

1. כמבואר בהד"מ שמביא גם דברי התה"ד, בדברינו להלן בביאור דברי הרמ"א בשו"י יבואר באריכות.

וכל זה הוא כדי להבדיל בין הנרות עכ"ד הפמ"ג.

וכן מבואר יותר בפר"ח סימן תרע"א דהעיקר הוא שיהי' ניכר שהן מובדלות, שכתב במנורה שעשו ח' פיות מובדלות זה מזה כעובי אגודל ויותר, וע"ג הפיות הניחו חוט משוך של ברזל על גבי כולם בשוה, דאין להניח הפתילות ע"ג החוט, כי גם "שמלמטה נראה מובדלות" אבל כיון שבמקום הנחת הפתילות אין היכר דנין כפי מקום הנחת הפתילות.

ולפ"ז מה שכתב הפמ"ג במשב"ז (תרע"ו סק"ו) בסו"ד וז"ל בפמותות מותר דווקא ברחוקים הרבה זה מזה והיינו כאצבע, וא"כ נמצא דאורך כלי המנורה צריך להיות יותר מח' גודלין א"כ יותר מד' לילות הראשונים אינן בטפח הסמוך עכ"ל, ועיי"ש מה שכתב עצה לזה. וכפי מה שבארנו מיירי בכלי גדול של שמן ארוך [ולא עגול] והנרות עומדים בשוה עם קנים מיוחדים לכל פתילה, ובפוסקים לא מצינו דחששו למדורה בשוה, אפ"ה חשש הפמ"ג דמחמת קירבה נראה כמדורה ומחמיר להצריך גם בזה ריחוק אצבע, ומחדש הפמ"ג בזה דלאו דווקא בקערה או פמוטות שהם עגולים למדורה, אלא גם כשהם מונחים בשורה בשוה אם הם בכלי אחד כקערה בלי כיסוי צריכים ג"כ מרחק של אצבע, ואף שלא מצינו בגמרא ופוסקים חשש מדורה כשהפתילות בשורה בשוה מחמיר הפמ"ג, ואכן על חידוש זה העיר ופליג עליו הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל בהגהות שו"ע שלו (מובא בקובץ הסופר) דרק בכלי עגול חששו למדורה ולא אם הפיות מונחים בשוה.

ונלפענ"ד סברת החילוק, משום דעיקר חששם הוא משום דמיחזי כמדליק מדורה ולא נר מצוה, ובמדליק בשורה בשוה אין זה דרך מדורה, ע"כ ס"ל להנך פוסקים דלא גזרו בזה, דלא שכיחא מדורה רק בכלי עגול. ועיינן עוד בענין זה באשל אברהם תניינא סימן תרע"א באריכות.

ועכשיו נצטט דברי הרב הכותב ונעורר עליו אחת אחת.

וטעם איסור מדורה, מצינו בשפת אמת דמסביר מדורה פסול דנראה כאלו רוצה להשתמש לצרכו, ובברכות שמים כתב אדמו"ר זצ"ל דחז"ל תקנו להדליק נר דווקא, דנר הוא להאיר ולכבוד, משא"כ מהדורה לא מיקרי נר ואין זה דרך כבוד.

וכדברינו מדויק בלשון הלבוש (סימן תרע"א) וז"ל: אבל לא כפה עלי' כלי אפילו לנר אחד אינו עולה "מפני שמתחברת כל הלהב יחד" והוי כמדורה, ואין זה זכרון הנס שלא הי' באופן זה, לפיכך יש ליזהר לאחר שהדליק שלא ידבקם יחד אחר הדלקה, וגם אין לתוחבם "סמוכין זה לזה", וגם לא יעמידם "בעגולה" שנראה גם כן כמדורה, אלא יעמידם בשורה שוה. ועוד כתב הלבוש: מהיו בפמותות שקרוין לאמפ"א מותר להדליק שנרותיו מובדלין הרבה זה מזה "וניכר הבדלתן", עכ"ל.

מפורש יוצא מדבריו דמדורה היינו שחוששין או שיתחברו ממש כל הלהב ביחד, או שקרובין כ"כ ולא ניכר הבדלן וכמחוברין דמיא להו ואין זה נר אלא מדורה, אמנם באופן שניכר שמובדלין הן אין שום חשש לכו"ע, ומש"ה מותר פמוטות אפילו עגולה שהרי ניכר הבדלתן.

וכן מדויק בלשון הערוך השלחן סעי' יג שכתב לכתחלה להחמיר כדעת המהרש"ל מובא בטו"ז ומג"א דאינו הידור לנר חנוכה להדליק בעגול כלל אפילו במובדלין, וכתב ע"ז אבל פמוטות שלנו היות שכל נר רחוק מחבירו אצבע וי"א ב' אצבעות מותר, ואין כלל בזה דוח תלוי באופן עשייתן "והעיקר שיהי' ניכר כל נר בפ"ע" עכ"ל.

ואלו הם דברי הפמ"ג (משב"ז תרע"א סק"א) בסו"ד: מתחלה מביא התה"ד סימן ק"ה דכתב דלא דמי פמוט לקערה שפמוט מובדל כל קנה במחיצה משא"כ בקערה, ואח"כ כתב: והרמ"א ס"ל כהמחבר דבקערה אסור אפילו רחוק הרבה, ובפמוט כדי להתיר בעינן שיהיו, א— מובדלין הקנים, ב— הרבה רחוקים יותר מב' אצבעות, ובחסר אחת אסור דהוי כמדורה,

אלא לרוחא דמילתא הוסיף דכ"ש כשמרוחקין, ולכן הד"מ לא העתיק רק הא דמובדלין ולא דמרוחקין.

כבר כתבנו דהשאלה בתרה"ד הי' אם לדמותו לקערה בלי כיסוי דלרוב הפוסקים לא מהני ריחוק כלל, וע"ז השיב התרה"ד דפמוטות לא דמי לקערה, דבקערה אין שם אפילו קנים [מחיצות] נבדלות ומש"ה כדי לצאת מצות נר חנוכה הצריכו כיסוי, משא"כ פמוטות אה"נ דהם פתוחין מלמעלה אפ"ה יצא, היות ויש בו קנים המבדלין מלמטה הרי דינו ככיסוי, ואין צריכים להיות מרוחק כלל, וכמו בכיסוי קערה שאין צריכים להיות מרוחקין, וכמבואר במחבר סימן תרע"א סעי' ד' הלכה למעשה, ואחר זה מוסיף התרה"ד לומר ואפילו את"ל "שאינו דומה כאן לכיסוי ודינו כקערה בלי כיסוי" אפ"ה כ"ש דיש להתיר לדעת העיטור דאפילו בלי כיסוי מתיר במרוחקין אצבעיים משום דמינכרא מילתא, א"כ פמוטות שהם בין מרוחקין יותר מאצבעיים וגם יש להם קנים מופרדות וודאי דמותו לכו"ע.

ולפ"ז אה"נ דנכון מאוד להלכה מה שכתב כבוד הרב בפשיטות לדעת התרה"ד מובדלות לחוד סגי, ורק כתב דכ"ש להעיטור אפילו אין מובדלות הם מותר אם הם מרוחקות. ומהאי טעמא העתיק הד"מ משמו של התרה"ד רק הא דמובדלין ולא הא דמרוחקין דהרי הד"מ בכיסוי מיירי וכו"ל דע"י כיסוי ס"ל להתרה"ד דאין צריכין הרחקה.

אולם להלכה למעשה החמירו כל הפוסקים האחרונים להצריך שניהם מובדל ומרוחק, וכן נקט לדינא הרמ"א בסעי' ג' וכתב בלשונו "מובדל הרבה", ומדייק הפמ"ג בדעת הרמ"א כתבנו לעיל ומובא במשנ"ב סקח"י דתתי בעינין מובדל ומרוחק.

וממשיך כבוד הרב: אבל צ"ע למה לא כ' רמ"א העצה דמרוחקין בנרות בעיגול, וכבר תמה בזה הפמ"ג, ואולי ס"ל כיון דהנרות מדובקין בלי בזיכין בכ"ע שייך ב"י החשש דהאש מתקרבת ונעשה מדורה, אבל מהפוסקים נ' דגם בנרות בעיגול מהני ריחוק.

הרב כתב: והשואל בתה"ד רצה לחדש איסור בפמוטות (שהנרות בעיגול) משום "דנראה" כמדורה (ולא כ' משום מדורה ממש כמו בקערה, דכשכל פתילה הוא בבזך נפרד לא שכח שיתחברו ב' הפתילות לאש א') עכ"ל.

הנה עיינתי בתרה"ד סימן ק"ה וז"ל השואל: פמוטות של נחשת העשוין קנים קנים יוצאין סיבות בעיגול שרי להדליק בהן בחנוכה או לא, עכ"ל, ולא מזכיר כלל סיבת שאלתו, ואיני יודע מה ראה רמ"מ לדייק בלשונו "דנראה" כמדורה ועוד להוסיף חידוש ע"ז.

ועוד, כשתעיין בתשובת התרה"ד לשאלו כתב וז"ל: נראה דשרי, ולא דמי כלל לקערה שהקיפוהו פתילות היכא דלא כפה קערה על פיה דאמרין "עשאה כמדורה", דהכא שהקנים מובדלים במחיצה "אלא שפתוחין למעלה" לא חשיב כמדורה כהאי גוונא, עכ"ל. ומבואר בדבריו שני דברים, א— שכל השאלה היתה משום שהיו הפתילות מונחים בכלי אחד בלי כיסוי ומש"ה רצה השואל לדמותו לקערה שהקיפוהו, והתרה"ד מחדש דאפ"ה אין כאן חשש מדורה, ולא מצאנו בדברי השואל שמחלק בין מדורה לנראה כמדורה, וכ"ש לא בדברי התרה"ד. — דמדובר בכלי אחד של שמן שהרי מדמה אותה לקערה, ופשוט הוא.

והנה עוד כתב התרה"ד: וכ"ש לדעת בעל העיטור דמתיר אפילו בקערה בלי כיסוי אם הרחיקו ב' אצבעות [כן ה' גירסא שלו לפנינו איתא אצבע] משום דמנכרא מילתא, הקנים בפמוטות מרוחקים טפי משתי אצבעות עכ"ל, ור"ל וממילא בכל אופן מותר.

ובעצם החילוק שכתב רמ"מ בין מדורה לנראה כמדורה כבר בארנו בדברנו לעיל דהחשש שיתקרבו הפתילות ויעשו מדורה וחשש נראה כמדורה חשש אחד הוא.

ועוד ממשיך הרב הכותב: והתה"ד דחה דבריו דבקנים מוחלקין לא נ' כמדורה, וכ"ש דהם מרוחקין דזה מהני להעיטור גם בקערה, ונ' דטעם דמוחלקין בלבד די להתיר פמוטות,

הפר"ח שציין בתחלת דבריו, דשם מדינא צריך להיות הפרש אצבע בין כל נר.

הנה חידושו דוחק גדול לומר כן בדברי הפמ"ג, והוא ללא צורך כלל, דאחר העיון לפענ"ד אין זה כוונת הפמ"ג. דהנה, הפמ"ג עולה על הטו"ז (סק"ו) ופר"ח (ס"ק ה') המביאים דברי התרה"ד סימן קו מאיזה צד להתחיל להדליק המנורה, דבני אושטרייך מתחילין לצד ימין, והבני ריינו"ס נוהגין כמהר"ם להתחיל מנר היותר שמאל, ואינם מדברים שם כלל במנורה עגולה. ואחר כל זה כתב הפמ"ג וז"ל: וכלפי שאמר ז"ל בפמוטות מותר שרחוקים הרבה זה מזה (עיי' תרע"א ובא"ר ח') אצבע סגי, עכ"פ אורך הכלי יותר משמונה גודלין, א"כ יותר מד' לילות הראשונים אינן בטפח הסמוך לפתח, א"כ ראוי לעשות צורת המנורה דנהיגין בקצת מקומות שכל פי רחוק מחבירו יותר מאצבע וב' אצבעות יותר טוב ויניח המנורה בשפוד או בתוך חלל הפתח שיהיו כולם בטפח הסמוך לפתח, וזה כוונת המחבר ויוצא הכל כאמור ועיין מגן אברהם ד' עכ"ל, לשונו ברי כשמש כמו שהבין הגאון רבי מאיר אריק הנ"ל שמחדש דגם במנורה ארוך ולא עגול יש מקומות הנהיגין לרחק אצבע או שתיים ע"כ יש להם ליהזר גם בענין טפח הסמוך לפתח, וגם ממה שכתב וזה כוונת המחבר, מבואר דמיירי במנורה הרגיל ולא עגול, אלא דבא ליהזר שיהיו כל הנרות בטפח הסמוך, וכן מציין לדברי המ"א סק"ד והמעייין במג"א שם מפורש מיירי במנורה ארוך, ועוד דהמעייין בסוף דברי הפמ"ג כתב מפורש וז"ל: ומנורה קטנה בח' פיות ראוי שיהא עכ"פ מחותך והפרש בין פי לפי רחב אגודל עכ"ל, וע"ז אין שום ספק דבארוך מיירי, ואגב, מדברי הפמ"ג האחרונים נראה פשוט דמיירי בכלי אחד של שמן ובו פיות מיוחדים להפתילות דכתב שיהא "מחותך והפרש" בין פי לפי, ופשוט הוא.

ועכ"ח דהפמ"ג כוונתו דיש מקומות מחמירין גם בשוה, ומיירי בארוך כעין פמוטות שהכלי עם שמן הוא חד ורק קנים מבדילין ומצריך מרחק אצבע בארוך כמו בעגול.

וע"ז יש להשיב, ראשון, דהא המשנ"ב כתב ע"ז דבלא הפסק מחיצה מיירי הרמ"א וממילא לא מהני מרוחק כלל אפילו להתרה"ד, ואמנם דע"י הפסק מחיצה בין נר לנר "ומרוחק כרחב אצבע" אפילו לא כפה עלי' כלי מותר, עיי"ש במשנ"ב. שנית, מאי מקשה על הרמ"א הא מתחלה מיירי הרמ"א כשמדליק בקערה שהרי ממשיך על דברי המחבר דמיירי בקערה וכתב "ולכן" יש ליהזר להעמיד הנרות בשוה ולא בעיגול ומיירי בלי מחיצה. ואכן תיכף אחר זה כתב להתיר פמוטות אע"פ שהם ג"כ בעיגול מטעם שמובדלין ומרוחקין ואינו מתיר במובדל לבד כנ"ל שהרמ"א הוסיף להחמיר על התרה"ד להצריך שניהם. והכל על מקומו יבוא בשלום ואין כאן תמיהה.

ואגב מה שכתב שכבר תמה ע"ז הפמ"ג לא מצאתי הפמ"ג, ורק כתב כמו שהבאנו לעיל שהרמ"א מוסיף להחמיר יותר מהתרה"ד להצריך שניהם, ואינו תמה ע"ז.

ומה שכתב: וכן בלקט יושר (תלמיד התה"ד ע' קנ) כ' שהתה"ד התיר להדליק בפמוטות דמובדלין ולא הזכיר כלל התירא משום ריחוק. הנה אגב לציין דהלקט יושר כתב התירו של התרה"ד הוא משום דיש בין כל נר ונר "שתי מחיצות", ולכאורה הפירוש דע"כ ניכר הבלדלם שפיר. עכ"פ אה"נ הא דצריכים שתייהם מרוחק ומובדל אינו מהתרה"ד, אלא כדכתבנו לעיל שהוא חומרת הרמ"א והפוסקים אחריו.

שוב כתב מעכ"ת: נ' לענ"ד ליישב ד' הפמ"ג דמ"ש "עכ"פ אורך הכלי יותר מח' גודלין", היינו דלא רק בפמוטות עגולין דצ"ל מדינא בין כל הנרות אצבע, ודאי דא"א להיות הכל בטפח סמוך לפתח, דיחד עם הבזיכין הוא הרבה יותר מח' גודלין, רק אפי' בכלי שהוא באורך שוה כשפוד, הוא עכ"פ יותר מח' גודלין דבדאי כל בזך עם צדדיו הוא בערך אגודל, ויחד עם כל הכלי הוא מסתמא יותר מח' גודלין, (ואין כונתו דמדינא צ"ל כן אלא מדבר ממציאיות הרגיל), וא"כ גם בזה אין כל הנרות בטפח הסמוך לפתח, ושוב חזר הפמ"ג לדבר ממנורות העגולין, "דנהיגי בקצת מקומות" כונתו לערי פראנקייא דמדבר מזה

ומניח המנורה משוך מצפון לדרום וסימך המנורה על המשקוף מניח הנר האמצעי באמצע המשקוף נמצא כל ח' הנרות בטפח הסמוך לפתח, או יכולין להדליק בתוך חלל הפתח ממש כעין שמונח המזוזה ונר האמצעי באמצע הציר. ולא מצאנו נזכר בשום פוסק היסוד להתיר בציר דכתב ר"מ ע"י היסוד דהכל בתר רישא גרר.

ואחרי כתבי כל זאת יגעתי ומצאתי בס"ד נר לרגלי ואור לנתיבתי באשל אברהם בוטשאטש תניינא (סימן תרע"א) בא"ד וז"ל: כי בכל פמוטות יש "באמצע בית קיבול הכולל" שאח"כ מתפשטים משם מציצות המובדלות, ועיי"ש באריכות, ולהמעין בדבריו גם יראה דעתו הזכה והברורה דכל השאלה במדורה הוא או שיתקרבו הפתילות זה לזה ויעשו מדורה או כשהשמן כלה והפתילות נבערות כולם יעשו מדורה, ומבאר שם דכל הטעם דגזרו חז"ל על מדורה וכן בעגול הוא, משום דנראה דכוונתו להדליק מדורה ואין כוונתו להדליק נר. אבל כל שיש היכר שעשה מציצות מבדילות וכפה עלי' כלי וכדומה שניכר דאין כוונתו למדורה, אין כל חשש, אפילו אם אין מרוחקת כל כך.

ואחר ככלות הכל נמצא הלכה למעשה בכלי ארוך של שמן ובו קנים מיוחדים לכל פתילה והנרות מונחים בשווה זה אצל זה לרוב הפוסקים אין צריכים הרחק אצבע ולהפמ"ג צריכים גם כזה. ומנורות שלנו שכל נר הוא לגמרי כלי בפ"ע בלי מציאות שיעשו מדורה אין לך היכר גדול מזה ומותר הוא לכתחלה לכו"ע, וגם להפמ"ג יצא כזה.

ועוד כתב כבוד הרב וז"ל: שו"ר בתשו' רב פעלים (ח"ד סי' ל) שכ' כדברינו עיי"ש שהכריח זאת בראי' ברורה.

עיינתי בתשובה הנ"ל ומצאתי כדברינו הנ"ל וז"ל: ואשר כתבת כי מדברי מור"ם [הרמ"א] בהגה"ה דכתב יש להזהר להעמיד הנרות בשווה ולא בעיגול דהוי כמדורה מור"ם ז"ל לא איירי בנרות שגופה מובדל זה מזה

ועוד כתב הרב: ובפמ"ג (מ"ז ב) כ' דפמוטות שלנו הכל עגול, וציין למ"ש רש"ל דיניח המנורה באורך, ויתחיל בטפח הסמוך לפתח, (היינו כמנורות שלנו שהם בשורה שוה), אבל בפמוטות שהם בעיגול ל"ש זה, מ"מ יתחיל בהיתר קרוב לפתח, ולזה כ' הפמ"ג "ויניח המנורה כשפוד" (מ"ש בשפוד הוא ט"ס), פ"י שלא היה עשויה ברגל וקנים מחולקין, רק כמו שמצוי היום חתיכת מתכת קצרה וארוכה שמדבקין עליה שמונה בויכין, ולזה קורא שפוד, דמאחר דאינן קנים מחולקין אי"כ הכל בתר רישא גריר, וכיון דרישא הוא בטפח הסמוך לפתח נחשב הכל כטפח הסמוך לפתח, שוב כ' "או בחלל" פ"י שאם מדליק בקנים מחולקין או פמוט אז ידליק בחלל ואז יוכל להיות הכל בטפח הסמוך, וכ"ה במט"מ שהמהרש"ל עצמו א"ל כן, וזהו דמסיק "דמנורה קטנה צ"ל אגודל בין קנה לקנה", והעצה שיהיה הכל בטפח הסמוך לפתח הוא "שיניח את המנורה כשפוד" פ"י שיהיו הנרות שוין באורך ואז אפשר יהיה הכל גריר בתר רישא, דהגם שהמהרש"ל לא כ' כן רק בשפוד שאינן מחולקין אולי לאו דוקא הוא אלא אף קנים מחולקין אם הוא בשורה שוה די במה שמתחיל אצל טפח הסמוך לפתח.

הנה דברי מהרש"ל מובא גם במג"א (תרע"ו סק"ד) ובטו"ז (סק"ו). ומ"ש מעכ"ת ולזה כתב הפמ"ג ויניח המנורה כשפוד אינו במשב"ז סימן תרע"א אלא בתרע"ו סק"ו שמביא דברי המהרש"ל.

ומ"ש "בשפוד הוא ט"ס", כבר קדמו המחצה"ש תרע"ו סק"ד.

ומה שמחדש חידוש נפלא הוא דלא כהלכתא, דמחדש לן ר"מ יסוד דבמנורה אמרינן הכל בתר רישא גריר, אבל המעיין במחצה"ש שם ובפמ"ג תרע"ו סק"ו יראה מבואר ומפורש החילוק בין מניחו כשפוד, למניחו בחלל הפתח, דכשפוד היינו שמניח המנורה בצד המשקוף כגון אם הדלת בצד מזרח נמצא כותל החדר הולך מדרום לצפון וכן המשקוף א"כ אם מדליק בתוך החדר

ולמסקנא דמילתא:

מצאנו ידינו ורגלינו שפיר דבמנורות שלנו המונחים בשווה והשמך והפתילה של כל נר מונח בכלי בפ"ע דאין שום חולק ולכו"ע מותר להדליק בהן ואפילו קרובין הן זה לזה מאד, ואפילו אם הכלים נוגעים זה לזה מותר כל זמן שהבדלם ניכר לכל ואין חשש שיאמרו שכוונתו לעשות מדורה, ומנורה כעין פמוטות אלא שהפיות מונחים בשווה זה אצל זה להפמ"ג גם בזה איכא חשש מיחזי כמדורה ולא נכון להדליק כן אבל לרוב הפוסקים גם זה מותר לכתחלה.

לגמרי כדרך התרי"א שמביאים מערי אינדיי"א [הודון] שצורתה כך כי באלו מודה דמותר כדין נר שיש לו ב' פיות ואע"פ שהם בעיגול. אך איירי בתריי"א שעושין פה עירנו כזה שהם תחובים תוך קערה אחת מנוקבת אחת הנה ואחת הנה וכולם מחוברים יחד מכל הצדדין ודבקים זע"ז בתוך גופה של הקערה ודומה זה נמי לפתילות שמניחים תוך הכלי הנקרא קרא"יי וכל זה ידמה לדין קערה מלאה שמן הנז' לכך כתב מור"ם ז"ל דברים אלו על סעיף זה, עכ"ל. הא לך מפורש בדבריו ממש כדברינו.

הנשמות שהם בתכלית שפלות מתעלים בחנוכה

א"ר זירא וכו' פתילות ושמינים וכו', פי' הנשמות שהם בתכלית השפלות, שמן רומז לנשמה שמן ה', שאין מדליקים בהם בשבת להיות להם התעוררות הקדושה גם בשבת, מדליקין בהם בחנוכה בין בחול בין בשבת להיות להם תוספות קדושה להאיר נשמתם, כי החכמים שהיו בדור ההוא הי' כחם יפה להמשיך בקדושתם על ימי חנוכה, שיהיה כן תמיד להופיע ולהאיר נשמות בני ישראל מתוך החשיכה ע"י הדלקת נר חנוכה, (נר ר"ת נ'שמה ר'וח, וכמ"ש בזה"ק כד אנת תסתלק מנהון אישתארו כלהו כגופא בלא נשמתא), ולזה אמרו מצותה למטה מעשרה, רמז על נשמות הנמוכים ושפלים גם המה יאירו, אך לא למטה מג' כי הם כלבד דמי.

(תפארת שלמה חנוכה ע"ב ע"ב)

סלח נא לעון העם הזה

שמעתי בשם הגה"ק מהר"ש מקאמינקא זצ"ל, שבפסוק: (במדבר יד, יט) סלח נא לעון העם הזה כי גדול ח'סדך וכאשר נ'שאת, ראשי תיבות חנוכה, ונראה לומר המשך הדברים ע"פ מה שכתוב בספרים כי גמר החותם הוא בחנוכה, ונעוץ סופו בתחילתו, תחילת החתימה היא ביום הכיפורים יחתמון שאז נאמר פסוק זה, על כן גם בסוף החתימה נרמז בזה ברמז חנוכה.

(שער יששכר-מונקאטש)

הרב נחום אבראהם
דומ"ץ מכון להוראה מאנסי

בדין הרחקה בין נר לנר שבמנורה

(תגובה לתגובה)

החילוק משום דפמוטות י"ל בית קיבול גדול, (והמשיג כ' שהפמ"ג לא תמה על הרמ"א וימחול לחזור ולעיין בפמ"ג ד"ה אמר ההדיוט).

ג) וחשב המשיג שמצא מציאה בא"א (באטשאטש תנינא, שציינתי בביאור שלי) שכ' סברא זו להחמיר בפמוטות משום שי"ל בית קיבול א', ולא הרגיש שלא כ' כן רק לענין חומרת המהרש"ל שלא להדליק בפמוט גם אם מרוחק ומובדל הרבה, וע"ז כ' דכל שאין לו בית קיבול א' כפמוט יש היתר במרוחק ומובדל, אבל לא שלא יהיה צריך כלל ריחוק, והראיה שהוא עצמו במהדו"ק כ' שעשה להדלקת נ"ח ח' פיות מובדלות זמ"ז כעובי אגודל ויותר.

ד) כ' המשיג דמ"ש מהרש"ל שפוד היינו לרוחב הפתח, ותמה על מה שכתבתי שהוא לאורך החדר [דהיינו כשהפתח על כותל מזרח מצפון לדרום, הנרות נמשכות לתוך אורך החדר ממזרח למערב] כתב שהוא דברי הבל, ומה נעשה לו שכן מפורש בטורי זהב (תרעו ו) ובמג"א (שם ד) לפי פ"י מחצה"ש ובלבושי שרד, ולא עלי תלונתו כי עם עליהם.

והגם דבמ"מ גופיה (אות תקעט) מפורש דהמהרש"ל עצמו הראה לו באצבעו על תוך חלל הפתח ואמר לו כזה ראה, ושע"ז כונתו במ"ש לארכן בטפח הסמוך לפתח, דהיינו תוך החלל בין מזוזה למזוזה, אבל מ"מ הטו"ז ומחצה"ש שלא ראו את המט"מ לא כך הבינו רק כמ"ש, וכן הפמ"ג שחילק הדברים וכ' ויניח המנורה כשפוד "או" בתוך חללו, ואחריהם אנו נגררים ולהם אנחנו משועבדים לפרש ההלכה כפי שהבינו הם.

ראיתי שהאב"ד דסיקסא השיג על מה שכתבתי, ולדינא אין חוצץ בינינו דגם הוא מסיק שאין צריך הרחקה בשוין, אבל מה שנוגע להראיות שכתבתי חובה עלי לבאר ביותר כיון שכתבתי בקיצור ויש מקום לטעות, ע"כ אבאר שהם דברים פשוטים וברורים.

א) תמצית הדברים שכתבתי הוא דבלשון הפמ"ג אפשר לטעות דמצריך הרחקה גם בשוין מדכתב ח' גודלין "באורך" הכלי, ואף שבתחלתו מירי ממנורה שי"ל ח' פיות שבפר"ח דהיינו עגולות, מ"מ מלשון זה נ' דה"ה בשוין, וע"ז כתבתי לפרש דאין כונתו לכך, והבאתי מרב פעלים שכ' כן לענין נר של ב' פיות (שהן בע"כ שוין) דמסתימת המחבר מבואר דא"צ כיסוי (וממילא ה"ה לא ריחוק) לפי שי"ל פיות מוחלקין, ומשמע שהוא גם לכתחלה ואין לחוש למדקדקים כמו בפמוטות שהן עגולות, והמשיג עלה על דעתו שראיתי הוא מסוף התשובה שמצייר צורת הפמוטות, וע"כ לא הבין מה שכתבתי, וראיה לדבריי מלשון הפמ"ג בסוף הדיבור דמחלק בין מנורות שי"ל ח' פיות שצריך הרחקה בין פי לפי, דהיינו בעגולות כמבואר בפר"ח, ואח"ז כ' דיש עוד עצה להדליק בשפוד היינו בשוין, וכונתו שבוה א"צ הרחקה.

ב) הרב המשיג מתאמץ להוכיח שפמוטות י"ל בית קיבול א' בתחתיתו ששם מונח כל השמן, רק מלמעלה מתחלק, ולא ידעתי מה מציאה מצא בזה, כי מה חילוק יש בזה לענין אם בעי ריחוק מלמעלה, והלא הפמ"ג (תרע"א מ"ז ב) וכן המשנה ברורה (אות יח) למדו מזה לנרות המונחין על הכותל דצריכין להיות רחוקות זה מזה, וגם תמה הפמ"ג מה בין פמוטות לנרות שנועצים בעיגול, ולא כ'

שכתבתי בדברי פמ"ג, (עוד כ' שטעיתי בדברי תרוה"ד, ואינו כותב מהו הטעות).

ז) כתבתי דהפמ"ג אחר שכתב דפמוטות היינו עגולות ציין למהרש"ל דיניח המנורה באורך, ויתחיל בטפח סמוך לפתח, וכיון דזה ל"ש כ"כ בפמוטות לזה כ' פמ"ג דמ"מ יתחיל בהיותר קרוב לפתח, והקשה הרב הנ"ל דדברי מהרש"ל מובא במג"א וטו"ז, ואיני מבין מה קשה לו, וכי כתבתי שאינו מובא במג"א וטו"ז.

ח) כתבתי דהפמ"ג שכ' ויניח כשפוד כונתו דזה עדיף ביותר כפי שהקדמתי מדבריו שכ' בתרע"א, והק' הרב הנ"ל דהפמ"ג שכ' בשפוד אינו בתרע"א אלא בתרע"ו, ואיני מבין וכי אינני יודע שהוא בתרע"ו, ומ"מ הבאתי מתרע"א ראייה לתרע"ו.

גם מש"כ בריש דבריו להסביר שהמאירי אינו חולק עם רש"י איני יודע מה רצה לחדש, וכי יש הו"א שהמאירי חולק על רש"י הלא אינו אומר אלא דבריו של רש"י בלי שום הוספה, ועוד יש להשיב על כמה דברים שכתב אך כתבתי עיקרי הדברים.

ה) ומה שכתבתי דתיבת בשפוד הוא ט"ס כסבור היה המשיג שאני אומר זה מעצמי, ולכן הק' דכבר כ' כן במחצה"ש, ולא ע"י בפנים הפמ"ג, כי המחצה"ש מחק תיבת בשפוד שבמג"א כי ליתא במהרש"ל, אבל הפמ"ג כ' הגירסא כשפוד תחת בשפוד, והכונה שהמג"א הוסיף זה על ל' מהרש"ל כדי להסביר במה מיירי, כדי להבין היאך נחשב כולם כאילו הם בטפח הסמוך לפתח בשביל נר הראשון, לז"א כיון דכולם מונחים על שפוד א' ע"כ הכל בתר רישא גריר, ואין זה חידוש שלי רק כן כ' הטו"ז דבזה הוי כאילו מונחים כולם תוך חלל הפתח וכביאור הלבושי שרד ע"ש.

ו) ומ"ש להשיג על מש"כ בראש דברי בדרך אגב שהלשון בתה"ד הוא נראה כמדורה, באמת היה פליטת הקולמוס כי לא היה הכונה לתה"ד עצמו אלא לתלמיד תה"ד בלקט יושר (ע' קג) שלענין פמוטות כ' אינו "נראה" כמדורה ולא כ' סתם אינו כמדורה כעין הלשון שכ' שם אצל קערה, ובכל אופן לא כתבתיו רק לפרפרת בעלמא, ואף אם לא יסכים לדיוק חלוש הזה, אינו משנה שום דבר בעצם הביאור

מאי חנוכה

בגמ' שבת מאי חנוכה דת"ר וכו' נראה כוונת קושית הגמ' ליתן טעם למה נקרא חג זה בשם חנוכה, ואפשר לומר לפי תירוצו של הרבי מקוצק זצ"ל על הקושיא למה הוצרכו לנס הרי טומאה הותרה בציבור, שאמר דבזמן שהמקדש קיים ואינם יכולים לעשות העבודה בגלל איזה טומאה שאירעה במקדש אז טומאה הותרה בציבור, אולם בחנוכה שחינכו המקדש בהדלקת המנורה מחדש, לא רצו לחנך בטומאה אף שהותרה בציבור, והוצרכו לנס להדליק בשמן טהור, הרי שע"י חביבות החינוך נעשה הנס ומשום כך קבעו השם חנוכה, ולפי"ז מתורץ קושית הב"י הא לא הוצרך לנס רק לז' ימים, ולפי הנ"ל ניחא שהוצרכו לחינוך חדש ובאם שלא היו מכירים בנס בליל ראשון תיכף, לא היו רשאים לעשות החינוך משום שלא היו יכולים להדליק בשמן טמא כנ"ל, ולכן היו צריכים להכיר הנס תיכף או בפך או באופן אחר שיהא ניכר שבשמים רוצים בחינוך ובהדלקה בנס.

(חידושי הרי"מ)